

5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Технології. 10–12 класи. Рівень стандарту [Електронний ресурс].— Режим доступу до програми: http://www.mon.gov.ua/education/average/prog12/tr_st.doc.

6. Стратегічний напрям, або у положенні суперечностей // Освіта України.— 21 серпня 2009.— № 61–62.— С. 6.

7. Трудове навчання: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 5–12 класи.— К.: ВТФ «Перун», 2005.— 256 с.

8. Тименко М.П. Ільюк М.Й., Пилипчук О.Ф. Програма курсу «Основи вибору професії» // Інформ. зб. М-ва освіти України.— 1993.— №11.— С.25–32.

ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ГУРТКАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТА ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО НАПРЯМІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Липецький О.П.,

*науковий співробітник лабораторії
діяльності позашкільних навчальних закладів
Інституту проблем виховання АПН України,
e-mail: Lp001@dk.ru*

Сучасне суспільство, що швидко змінюється, ставить перед системою освіти нові завдання щодо підготовки всебічно розвинутої особистості, компетентної у всіх галузях соціально-економічного й громадського життя. Особливе місце у цьому процесі займає система позашкільної освіти та виховання, яка ґрунтується на принципах добровільності вибору учнями типів закладів, видів і змісту навчально-пізнавальної діяльності.

Домінуюча роль в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу належить діяльнісному підходу, сутність якого полягає в реалізації на практиці здобутих учнями знань, сформованих умінь та навичок у конкретній життєвій ситуації. За такого підходу зміст навчально-виховного процесу розглядається як педагогічна модель соціального замовлення в якій концентруються тенденції розвитку і становлення особистості з високим рівнем знань, умінь та практичних навичок [7, с. 79]

Узагальнюючим результатом організації навчально-виховного процесу на

зазначених засадах є формування базових компетенцій у вихованців позашкільних навчальних закладів.

Практичну реалізацію компетентнісного підходу, формування компетентностей особистості у педагогіці розкрили в своїх працях зарубіжні учені Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен, російські вчені В.Болотов, А. Вербицький, І. Зимня, О. Лебедев, Н. Радіонова, А. Хуторський та інші. Складові реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі вивчали українські вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І.Єрмаков, О. Локшина, Л. Масол, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, та інші. В позашкільній освіті компетентнісний підхід розробляли російські та українські науковці О. Биковська, О. Беляєва, В.Вербицький, Л. Вотякова, А. Золотарьова, О. Лебедев, В. Мачуський, Г. Пустовіт.

Під компетентнісним підходом більшість закордонних вчених розуміють побудову освітнього процесу з позицій розвитку особистості, через її мотивацію

та саморозвитку. Структуру формування компетентності особистості у своїх працях розкриває І. Бех. Він зазначає, що компетентність формується і проявляється на двох рівнях.

На першому рівні вікового розвитку суб'єкт шляхом проб і помилок, або ж за допомогою механізму наслідування оволодіває рядом різноманітних практичних способів дій (комунікативних, соціально-кооперативних, предметно-перетворювальних тощо). Визначальними характеристиками цього рівня компетентності є недостатня узагальненість та обмеження перенесення засвоєваних практичних способів дій на інші об'єкти. Центральним мотивом цього рівня компетентності виступає необхідність суб'єкта жити в соціумі, пристосовуватись до вимог, які ставить життя. Другий рівень характеризується сформованістю у суб'єкта наукового поняття «компетентність» як єдності, де наукова орієнтовна основа дії визначає логіку її практичного виконання, яка полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем [4 с 6].

Компетентнісний підхід у позашкільній освіті — це підхід, що базується на застосуванні в меті, завданнях, змісті, формах та методах позашкільної освіти компетентностей особистості. Він носить закономірний характер і виходить із узагальнення практики. Він виступає проти одностороннього характеру і передбачає посилення практичної спрямованості освіти, засвоєння підростаючим поколінням компетентностей, що дозволить йому повноцінно реалізувати себе в сучасних умовах [5, с 10].

У процесі реалізації компетентнісного підходу відбувається переосмислення, що учень є не лише «носієм» певної групи знань, умінь, навичок, а й соціальною істотою, яка має реалізуватися в майбутньому, виконувати соціальні ролі і вирішувати коло професійних і життєвих завдань.

Метою компетентнісного підходу є забезпечення якості позашкільної освіти. *Компетентність* — особистісна характеристика людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою.

Бути компетентним — значить вміти реалізовувати знання, застосовувати досвід, волю і емоційний стан для вирішення проблем у конкретних обставинах. Компетентність не зводиться до знань і вмінь в кількісному відношенні. Але без знань і особистого досвіду діяльності набуття компетентностей неможливе. Набуття компетентностей учнями залежить від активного і свідомого відношення до різних видів діяльності (навчання, праці, дозвілля тощо).

Серед компетентностей, що становлять основу реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті науково-технічного та експериментально-дослідницького напрямів, ми виділяємо такі компетентності: *пізнавальну*, яка забезпечує оволодіння знаннями і поняттями, про культуру, природу, техніку і суспільство та діяльнісну (*проектно-технологічну*), що забезпечує формування практичних вмінь та навичок особистості.

Формування базових компетентностей, на нашу думку, передбачає розвиток творчої діяльності учнів, їх здібностей, нахилів і уяви та створення відповідних умов для набуття позитивного досвіду взаємодії особистості учня з інформаційно-комунікаційним середовищем.

Розкриваючи зміст базових компетентностей ми визначаємо, що домінуючою у змісті освіти дослідницького-експериментального напрямку позашкільних навчальних закладів є навчально-пізнавальна компетентність, що забезпечує оволодіння поняттями, знаннями у сфері сучасної науки і техніки та технології, наукової, технічної термінології, методикою організації дослідницької та пошукової діяльності.

За основу визначення навчально-пізнавальної компетентності ми взяли визначення А.Хуторського: «Навчально-пізнавальна компетентність — це сукупність компетенцій у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що включає елементи логічної, методологічної, загальнонавчальної діяльності, співвіднесеної з реальними пізнаваними об'єктами. Сюди входять знання й уміння, організація планування, аналізу, рефлексії, самооцінки навчально-пізнавальної діяльності, та оволодіння креативними навичками продуктивної діяльності: здобуттям знань безпосередньо з повсякденної практики, володіння прийомами дій у нестандартних ситуаціях, евристичними методами рішення проблем» [6, с. 135–157].

Формування навчально-пізнавальної компетентності передбачає, що учні повинні отримати знання та практичний досвід з основ наукового дослідження, опанувати методику організації та проведення експерименту, вміти опрацювати отримані результати та робити висновки. Вона включає в себе формування практичних вмінь та навичок роботи з різноманітними приладами та обладнанням; розвиток практичних умінь та навички застосування здобутих знань у процесі творчої діяльності; набуття досвіду власної наукової діяльності. Розвиток дослідницьких здібностей, просторового та логічного мислення. Формування потреби у творчій самореалізації та виховання моральних якостей, громадянської позиції, працелюбності, творчого ставлення до праці

Провідною у змісті освіти науково-технічного напрямку позашкільних навчальних закладів є **проектно-технологічна компетентність** — здатність учнів застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності.

Вона передбачає оволодіння ґрунтовними знаннями і практичним досвідом у сфері сучасної техніки та технології, графічної грамотності, конструкторської,

винахідницької та експериментальної роботи. Формування практичних вмінь та навичок конструкторської, винахідницької, дослідницької та експериментальної роботи. та практичного застосування здобутих знань при виготовленні технічних об'єктів. Розвиток конструкторських та дослідницьких здібностей. Набуття досвіду власної творчої діяльності. Розвиток просторового та логічного мислення, пам'яті, уяви, координації рухів. Формування і розвиток самостійності, наполегливості, відповідальності та працелюбства. Професійне самовизначення та вибір майбутньої професії з урахуванням власних інтересів та здібностей.

Реалізація компетентнісного підходу в системі позашкільної освіти, а саме з науково-технічного та дослідницького напрямів передбачає розробку та впровадження у навчально-виховний процес навчальних програм нового типу, які повинні забезпечити формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів.

З цією метою розроблена експериментальна програма «Юний дослідник та інженер». Ми виходили з того, що технічна творчість учнів, це вид діяльності, внаслідок якої створюються технічні об'єкти з ознаками корисної та істотної новизни. Вона виявляється в конструюванні моделей, механізмів, нескладних машин, приладів, радіоелектронних пристроїв, тощо та сприяє виникненню й формуванню інтересу до техніки, розвитку раціоналізаторських і винахідницьких нахилів та здібностей. Експериментально-дослідницька діяльність учнів — це, насамперед, розумова діяльність учнів з набуття нових знань і отримання досвіду самостійної дослідницької роботи.

Метою створення програми є отримання учнями знань, умінь та навичок з технічного конструювання та моделювання, оволодіння методикою дослідницької і експериментальної діяльності, виховання розвинутої особистості учнів, формування позитивних якостей

і сприяння їх соціалізації у сучасному суспільстві через набуття досвіду практичної діяльності. Розроблена програма за принципом побудови є комплексною, складається з трьох освітніх рівнів (початковий, основний, вищий) та містить блочну структуру подання навчального матеріалу.

На початковому рівні учні оволодівають найпростішими знаннями та навичками виготовленні технічних об'єктів техніки (авіа, авто, судно і технічного моделювання) та проведенню елементарних досліджень як за допомогою побудованих моделей, так і спеціально виготовлених пристроїв. Зміст програми направлений на загальний розвиток учнів, виявлення у них здібностей і формуванню інтересу до науково технічної творчості. Головним видом діяльності є практична робота. Засвоєння програми дає можливість учням самостійно обрати наступний вид діяльності у гуртку основного рівня і перейти від репродуктивної до перетворювальної діяльності.

На основному рівні учні повинні оволодіти знаннями, умінням та навичками самостійної перетворювальної діяльності з технічної творчості та експериментально-дослідницької діяльності. Пріоритетом для гуртка цього рівня є самостійний вибір об'єктів для технічної творчості або дослідження. Програма передбачає ознайомлення учнів з теоретичними засадами наукового дослідження та проектно-технологічної діяльності, досвідом практичної роботи по виготовленню конкретних технічних об'єктів, участь у конкурсах, виставках та захист проектів є обов'язковою умовою даного рівня. Набутий позитивний досвід роботи у гуртку основного рівня сприяє професійному самовизначенню учнів та формуванню у них відповідних базових компетентностей.

Вищий рівень роботи гуртка «Юний дослідник та інженер» передбачає твор-

чий підхід вихованців у вирішенні поставлених задач. Учні повинні самостійно знаходити нові знання, оволодіти теоретичними основами вирішення технічних задач, визначити мету, об'єкт та предмет дослідження, розробляти шляхи вирішення проблеми провести аналіз отриманих результатів. Домінуючим видом діяльності даного рівня є метод проекту, який дає змогу задовольнити стійкі інтереси і потреби талановитих і обдарованих учнів у науко-технічній та експериментально-дослідницькій діяльності.

Очікуваним результатом навчання у гуртку «Юний дослідник та інженер», який реалізується через її зміст та сучасні форми організації навчально-виховного процесу, є формування в учнів базових компетенцій відповідного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про позашкільну освіту»// Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти) — К.: НЕНЦ, 2002 — С. 3—32.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. (Кн.1) / І.Д.Бех.— К.: Либідь, 2003.— 206 с.
3. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці /І.Д.Бех // Виховання і культура.— 2009.— № 1—2- С. 5—7
4. Биковська О.В. Реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті / О.В.Биковська // Позашкільна освіта та виховання.— 2007.— №2.— С. 7—17.
5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: книга 1: теоретико-дидактичний аспект/ Г.П. Пустовіт.— Миколаїв, 2010.— 270 с.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в обновляющейся школе. Сборник научных трудов.— М.: ИОСО РАО, 2002.— с. 135—157.